

ПОНЯТТЯ, ПРИНЦИПИ ТА МЕТА ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНІВ ТА ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Черниш Р.Ф.

к.ю.н., доцент кафедри правознавства

Машевська Д.О.

студентка 3 курсу напрямку підготовки “Правознавство”

Постановка проблеми. Особливістю сучасного етапу розвитку нашої держави є те, що упродовж останніх років в Україні сформувалося зріле громадянське суспільство з високим ступенем відповідальності за власну роль у підвищенні ефективності системи державного управління. Завдяки зусиллям найбільш активних верств громадськості стало можливим проведення реформ, спрямованих на відновлення обороноздатності держави, підвищення ефективності діяльності її правоохоронних органів. Взаємодія представників громадських об'єднань з органами державної влади дає змогу спільно досягати поставлених перед цими органами цілей та завдань, сприяти їх розвитку, своєчасно нівелювати вплив негативних чинників, що знижують якість їх роботи.

Головними напрямками розвитку України в ХХІ столітті є подальша демократизація суспільства та входження нашої держави до Європейського Союзу. Зазначене у свою чергу вимагає кардинального й невідкладного оновлення сучасної правової системи [10]. Європейський вектор розвитку України вимагав глибокого реформування не тільки силового блоку (Служби безпеки України, Збройних сил України), зорієнтованого назовні, але й державних органів, які відповідно до законодавства здійснюють правозастосовні та правоохоронні функції в межах держави. Сформовані у суспільстві ціннісні орієнтири

вимагали якнайшвидшого реформування міліції. Тому, саме під тиском звинувачень з боку громадськості у неефективності, у 2015 р. міліцію було реформовано у Національну поліцію України. Законодавець принципово змінив розуміння місця та ролі поліції у відносинах “поліція – особа (суспільство)”.

Проте, на сьогодні значної актуальності набуває питання залучення громадськості до процесу реформування органів правопорядку. Характерною рисою сучасного етапу функціонування громадського контролю є випереджувальний розвиток суспільних відносин, пов'язаних з його здійсненням, та певне відставання системи їх правового регулювання. Так, ще не здобула свого законодавчого закріплення діяльність громадських рад при правоохоронних органах, у тому числі тих, що беруть активну участь у процесах очищення влади. Досі не прийнято закон України “Про громадський контроль”, у якому було б визначено принципи, форми, напрями такого контролю, права та обов'язки його суб'єктів. Адміністративно-правові акти у зазначеній сфері містять численні суперечності та прогалини, які знижують ефективність громадського контролю, сприяють виникненню конфліктів під час його здійснення, зумовлюють думки щодо його недоцільності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти участі громадськості в реформуванні системи органів внутрішніх справ України розглядалися у працях: О. Андрійка, О. Баклана, Ю. Битяка, М. Зозулі, С. Денисюка, А. Крупника, Т. Наливайка, О.І. Сушинського та інших.

Мета, завдання та методика досліджень. З урахуванням теоретико-методологічних напрацювань в галузях права, норм національного та міжнародного законодавства, з'ясувати сутність, принципи та мету громадського контролю за діяльністю Національної поліції України.

Результати досліджень. Конституція України у ст. 5 проголосила, що носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю у ст. 3 Основного Закону. Право громадян на участь в управлінні державними справами знайшло відображення у ст. 38 Конституції України [5].

Упродовж останніх років в Україні спостерігаємо динамічний розвиток інституцій громадянського суспільства, що викликає активізацію наукових досліджень, пов'язаних із визначенням сутності громадського контролю як одним із проявів громадянської активності, метою якого є забезпечення оптимальних умов для самореалізації окремих суб'єктів і виконання суспільством таких функцій як: опозиційна, контрольна, правова, комунікативна, захисна, інтегративна, солідарна, творча, допоміжна [6, с.149].

Важливою для розуміння сутності громадського контролю є позиція О.І. Сушинського, який вважає, що народ має мати реальну можливість впливати на порушення законності з боку представників державної влади та місцевого самоврядування, забезпечуючи справедливість та прозорість [9, ст. 34].

Варто зазначити, що попри відсутність законодавчого визначення громадського контролю серед наукової спільноти вироблено два підходи розуміння цього поняття – вузьке та широке. Прихильники “вузького” розуміння громадського контролю обмежують його сутність контролем, який здійснюється безпосередньо громадянами, громадськими організаціями, представницькими органами трудових колективів та профспілками. Так В.Г. Гаращук до громадського контролю відносить контроль з боку різних громадських формувань та із боку громадян. Більш широко поняття громадського контролю трактує О.М. Тараненка, зазначаючи, що він є механізмом участі громадян в управлінні державними справами, що здійснюється як індивідуальними так і колективними суб'єктами, що виступають він імені громадськості, а не держави. Однак, варто зазначити, що наведених ознаках не враховано, що здійснення громадського контролю має

відбуватися на нормативно-правовій основі, а також не враховано можливість суб'єктів контролю притягувати до юридичної відповідальності підконтрольних суб'єктів у разі вчинення правопорушень.

Формулюючи поняття громадського контролю за діяльністю Національної поліції України, слід враховувати не лише загальні концепції контролю, а й специфіку діяльності контрольованого суб'єкта – Національної поліції України. Так відповідно до ст. 1 Закону України “Про Національну поліцію” Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах: забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [8].

Враховуючи наукові концепції та підходи щодо розуміння поняття громадського контролю пропонуємо власне визначення: “Громадський контроль – це визначена законом діяльність представників громадськості (як індивідуальних, так і колективних суб'єктів), спрямована на перевірку (спостереження, нагляд) законності діяльності органів державної влади в інтересах суспільства і держави”.

Переходячи до розгляду питань щодо принципів громадського контролю за діяльністю Національної поліції України, зауважимо, що під принципами у правовій науці традиційно розуміють ідеї, концепції, концептуальні засади здійснення певної діяльності, які впливають на визначення її змісту та напрямків.

Вважається, що з урахуванням специфіки діяльності Національної поліції України та законодавства, яке її регулює, можна сформулювати наступні принципи громадського контролю:

- принцип законності, який слід розуміти як неухильне дотримання приписів правових норм, що регулюють діяльність Національної поліції України. Слід зазначити, що не зважаючи на численні спроби створити правову основу, закон України “Про громадський контроль” досі не прийнятий. Зазначене викликає багато проблем щодо визначення меж дій громадськості у контрольованій діяльності;
- принцип верховенства права, дія якого охоплює не лише відносини з приводу реалізації приписів, а й уявлення щодо справедливості і доцільності;
- принцип прозорості, відповідно до якого інформація отримана в ході контрольованої діяльності має широко доводитися до громадськості, з урахуванням обмежень передбачених інформаційному законодавству;
- принцип солідарної відповідальності, який передбачає взаємну відповідальність національної поліції та суб'єктів громадського контролю за ефективність виконання покладених на них функцій та завдань;
- принцип толерантності, сутність якого полягає в розумінні точки зору, які є відмінними від поглядів суб'єктів контролю;
- принцип цілеспрямованості, який полягає у наявності прямого зв'язку між змістом контрольованих заходів та їх кінцевою метою;
- доцільності та обґрунтованості, тобто можливості вибору напрямів, форм, методів громадського контролю за діяльністю Національної поліції України.

Що ж до мети громадського контролю, то спочатку потрібно зазначити, що мета в цілому – це стан процесу (діяльності) в майбутньому, котрий бажано або необхідно досягнути. Тим самим мета є бажаною кінцевою точкою процесу, як правило дії людини. З досягненням мети пов'язаний успіх проекту, або діяльності.

Мета будь-якого контролю – досягти бажаного результату у діяльності контрольованого суб'єкта. Увагу до змісту мети контролю традиційно приділено у правовій науці. О.Ф. Андрійко мету контролю визначає як виявлення результатів впливу суб'єктів на об'єкт, допущених відхилень від прийнятих вимог, діючих принципів організації і регулювання, причин цих відхилень, а також визначення шляхів подолання наявних перешкод для ефективного функціонування всієї системи [1, с.89]. З точки зору О.В. Баклана, мета контролю полягає у виявленні фактичного стану справ у будь-якому процесі, зіставленні відповідності цього стану окресленим цілям, і в разі необхідності застосуванні коригуючих заходів із приведення підконтрольного об'єкта до належного стану [1, с.7]. Як вважає В.М. Плішкін, метою контролю є виявлення фактичного стану справ в органах, що перевіряються, аналіз і оцінка їхнього функціонування та подання практичної допомоги в усуненні виявлених помилок [7, с.557].

На нашу думку, мета контролю – має бути насамперед пов'язаною з ефективним функціонуванням підконтрольних органів. З цього приводу заслуговує на увагу думка В.М. Гаращука, який вважає, що цілі контролю поділяються на стратегічну та тактичну (або прикладну).

Стратегічною метою контролю є забезпечення законності й дисципліни в суспільстві взагалі і в державному управлінні зокрема. Тактична – полягає в спостереженні та аналізі відповідності діяльності усіх суб'єктів суспільних відносин встановленим державою параметрам, а також в усуненні відхилень від цих параметрів щогодини, щодня, по факту [3, с.115].

Для чіткого визначення мети громадського контролю за діяльністю Національної поліції України ми повинні враховувати низку завдань які покладаються на цей орган. Слушно зазначає О.В. Покладов завдання громадського контролю за діяльністю поліції є: 1) отримання точної і повної інформації щодо діяльності поліції; 2) сприяння підвищенню ефективності роботи поліції; 3) поширення серед громадськості соціального значущої функції поліції; 4) підтримання іміджу поліцейської діяльності та престижу роботи поліцейського; 5) забезпечення прозорого відбору кадрів для поліції, їх переміщення та іншого просування по службі; 6) підвищення рівня законності забезпечення прав і свобод громадян у діяльності поліції; 7) покращення умов та порядку надання адміністративних послуг органами поліції.

З огляду на вищезазначене та з урахуванням завдань, які покладаються на органи Національної поліції України, можна визначити, що мета громадського контролю за діяльністю поліції полягає в тому, щоб не допустити незаконних дій (бездіяльності) контрольованих суб'єктів, попередити можливі відхилення від основних цілей їх діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи вищевикладене, можна прийти до висновку, що запровадження інституту “громадського контролю за діяльністю органів та підрозділів Національної поліції України” сприятиме досягненню одного із завдань реформи правоохоронних органів – перетворення системи державного примусу (міліції) на сервісну службу (поліція).

Література

1. Андрійко О.Ф. Державний контроль в Україні : організаційно - правові засади / О.Ф. Андрійко; НАН України, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. – К. : Наукова думка, 2004. – 304 с.
2. Баклан О.В. Контрольно-наглядова діяльність та адміністративний примус в сфері охорони праці : навчальний посібник / О.В. Баклан. – К. : Поліпром, 2003. –168 с.

3. Гаращук В.М. Ознаки, функції та система фінансового контролю в Україні / В.М. Гаращук // Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. – Харків : Право, 2002. – Вип. 4. – С. 87–93.
4. Гаращук В.М. Принципи контролю та його сутність // Проблеми законності : Респ. міжвідом. наук. зб. – Харків : Національна юридична академія України, 2001. – Вип. 46. – С. 114–118.
5. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
6. Пасько О.О. Влада громадянського суспільства : межі і можливості / О.О. Пасько // Зб. наук. праць Донецького державного ун-ту управління. – Донецьк, 2009. – Т. X. – Вип. 125. – С. 147–152.
7. Плішкін В.М. Теорія управління органами внутрішніх справ : підручник / В.М. Плішкін; за ред. канд. юрид. наук Ю.Ф. Кравченка. – К. : Національна академія внутрішніх справ України, 1999. – 702 с.
8. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № // Офіційний вісник України. – 2015. – № 63. – Ст. 2075
9. Сушинський О.І. Контроль у сфері публічної влади : теоретико – методологічні та організаційно-правові аспекти : монографія. – Л. : ЛРІДУ УАДУ, 2002. – 468 с.
10. Черниш Р.Ф. Проблеми нормативно-правової регламентації права на вільний доступ до вогнепальної зброї // Р.Черниш, А. Буряченко / [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.law.journalsofznu.zp.ua/archive/visnik-1-2015-1/13.pdf>.